

Антрополошки осврт на мезолитску популацију у српском Подунављу

ЖИВКО МИКИЋ

Постоји велика неуједначеност у познавању мезолита с аспекта археологије и антропологије. Археолошки је он боље познат, јер су то омогућила налазишта својим бројем и садржајем, док је антрополошко познавање мезолита мањег обима у поређењу са резултатима археолошких истраживања. Антрополошка истраживања, која искључиво зависе од налаза људских скелета из тог доба човекове прошлости, знатно су скромнија. Разлог лежи у чињеници да је остеолошки материјал слабије очуван него што је то случај са остацима материјалне културе, а с друге стране, знатно се ређе налази. Због тога Ђердапска мезолитска популација која има изражен биоантрополошки континуитет од позног палеолита до раног неолита свакако заслужује посебну пажњу, па ће у одређеном обиму бити интерпретирана и у овом прилогу.

*

Подунавски простор не чини географски затворену целину, него се дели на три велике области: западну или алпску, средњу или панонску, и источну или понтску. Током позног палеолита и мезолита, културна неуједначеност ових области сасвим јасно долази до израза, с тим што је континуитет у развоју од позног палеолита до периода граветиена најбоље изражен у подручју Ђердапа.¹ То су налазишта с обе стране Дунава: Власац, Лепенски Вир, Падина, Ciupa Turcului, Climente I и II, Veterani, Хајдучка воденица, Icoana, Razvrata, Schela Cladovei, Ostrovul Mare, Кула, с напоменом да мезолитске културе, заступљене бројним варијететима микролитске индустрије, бивају трансформисане у протонеолитским и раним неолитским слојевима сасвим новим културама, друштвеним, привредним, па самим тим и млађим хронолошким категоријама.²

С обзиром да се промене на антрополошком плану далеко спорије одвијају и испољавају него оне на културном, у овом прилогу ће бити описана типична мезолитска популација из Ђердапа.

*

Са четири југословенска налазишта из клисуре Ђердапа (Власац, Лепенски Вир, Падина и Хајдучка воденица) потичу скелетни остаци преко три стотине индивидуа мезолитске/протонеолитске и неолитске припадности. Власац је откривен међу последњим налазиштима у Ђердапу 1970. године, приликом геолошких

истраживања ближе околине Лепенског Вира. Налазиште је сасвим близу излаза из Горње клисуре Ђердапа, непуних 5 km низводно од Лепенског Вира. Хронолошки је најстарије. Културна стратиграфија Власца садржи три слоја: Власац I (А и В), II и III (чија позна фаза чини прелаз у рану старчевачку културу). По конвенционалним C^{14} датумима, Власац I захвата распон између 6300. и 5900. године, Власац II 5900—5700. године, а Власац III 5700—5400. године. Са дендрохронолошким коректуром Власац I захвата временско раздобље између 6800. и 6000. године, а Власац II и III између 6000. и 5500. године.

Антрополошке налазе са *Власца* прво су обрадили мађарски антрополози J. Nemeskéri и L. Szatmâry.³ Серију са Власца су посматрали као субпопулацију у оквиру Ђердапске популације. Сматрају да је током максимално 1600 и минимално 1000 година живота на Власцу изумрло минимално 40—50, а максимално 60—70 генерација становника. Констатовали су да је у 84 гроба, који су лежали у насељу, а не у некрополи, било сахрањено 117 индивидуа различитог пола и узраста. Међутим, ови аутори сматрају да је само око 10% индивидуа сахрањено у насељу, углавном старијих особа и врло мале деце, док су остали житељи сахрањени на неком другом месту. Свакако да овакво стање веома јако отежава антрополошку интерпретацију, пошто типичну некрополу уз ово насеље нису открили археолози.

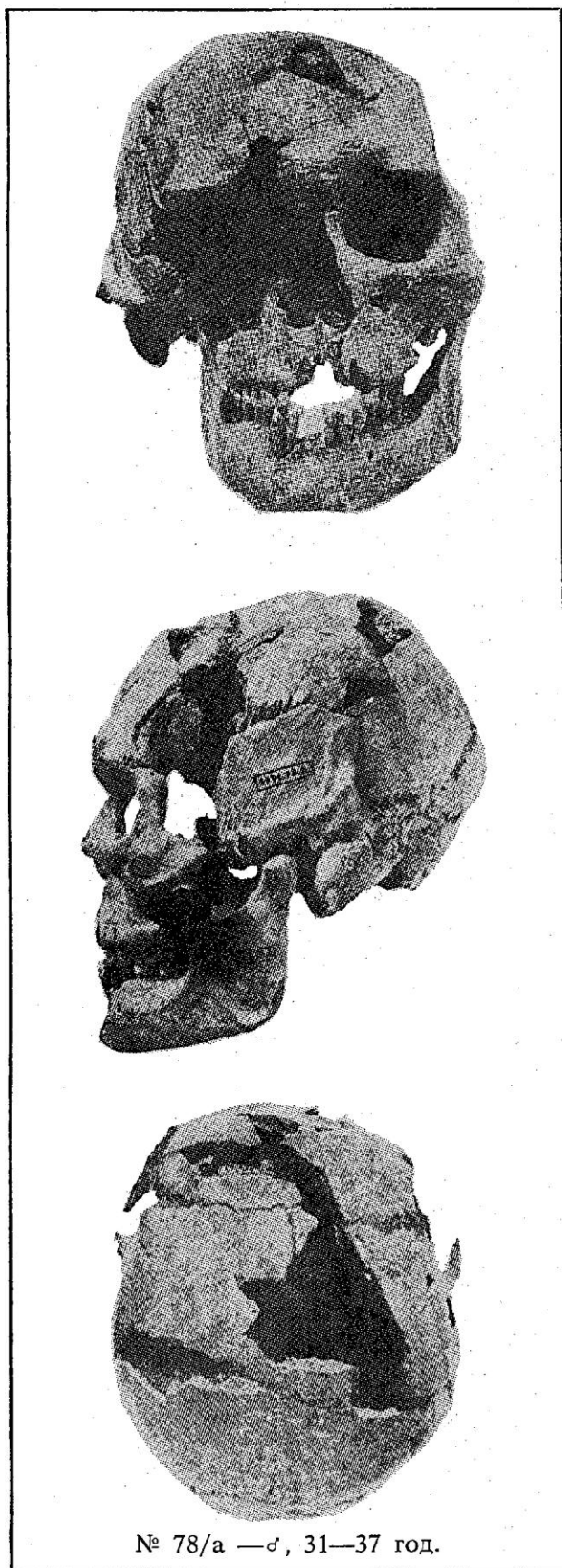
По критеријуму да једна биолошка генерација живи у просеку око 25 година, израчунато је да је у просеку, у једном тренутку, на Власцу живело око 10 индивидуа свих узраста. У појединим тренуцима максимални број становника овог мезолитског насеља могао се кретати између 60 и 115.

Просечна дужина живота у периоду Власац I износила је 27,5 година, у периоду Власац II 31,2 године, док за Власац III није било потребних елемената за једно овакво палеодемографско израчунавање.

1 D. Sreјović: *Protoneolit — Kultura Lepenskog Vira, Praistorija jugoslovenskih zemalja*, knj. II — neolitsko doba, Svjetlost, Sarajevo 1979.

2 Д. Срејовић: — 3. Летица: *Власац — Мезолитско насеље у Ђердапу*, Српска академија наука и уметности, Посебна издања, књ. DXII, Одељење историјских наука, књ. 5, Београд 1978.

3 J. Nemeskéri — L. Szatmâri: *Антропологија*, том 2, Власац Мезолитско насеље у Ђердапу, Српска академија наука и уметности, Посебна издања, књ. DXII, Одељење историјских наука, књ. 5, Београд 1978.

Т. I ВЛАСАЦ — тип А₁

Табла I Антрополошке пројекције
репрезентативних лобања са Власца А₁-типа

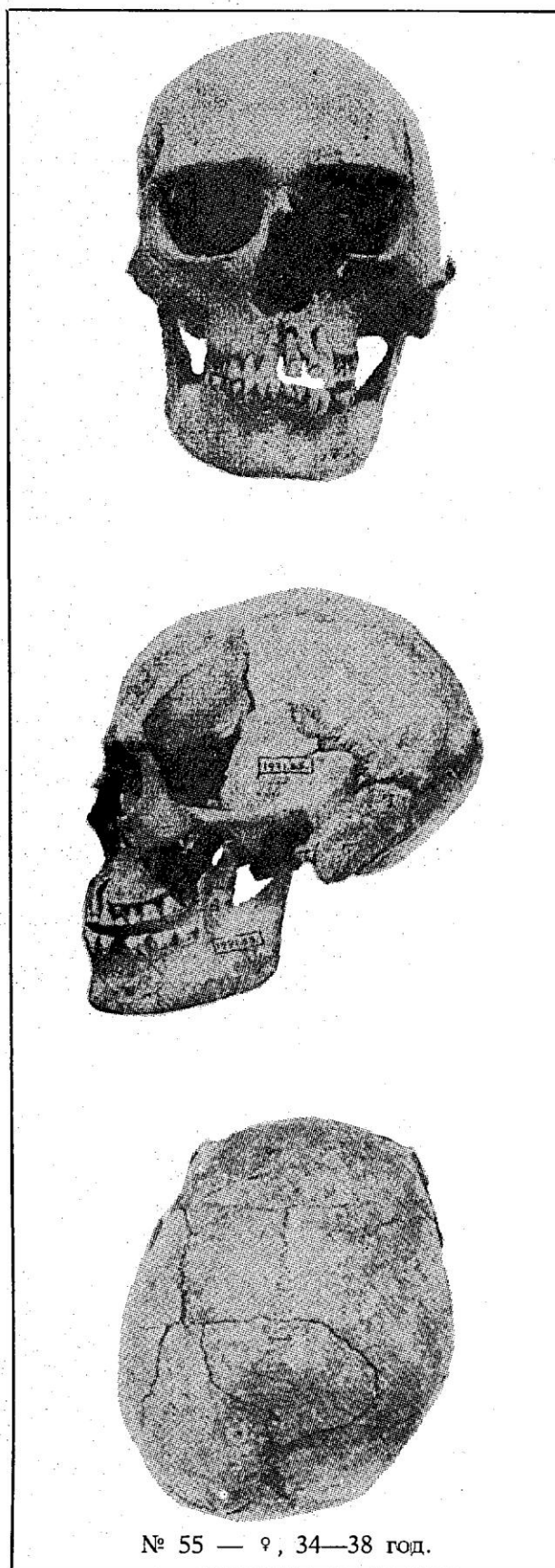
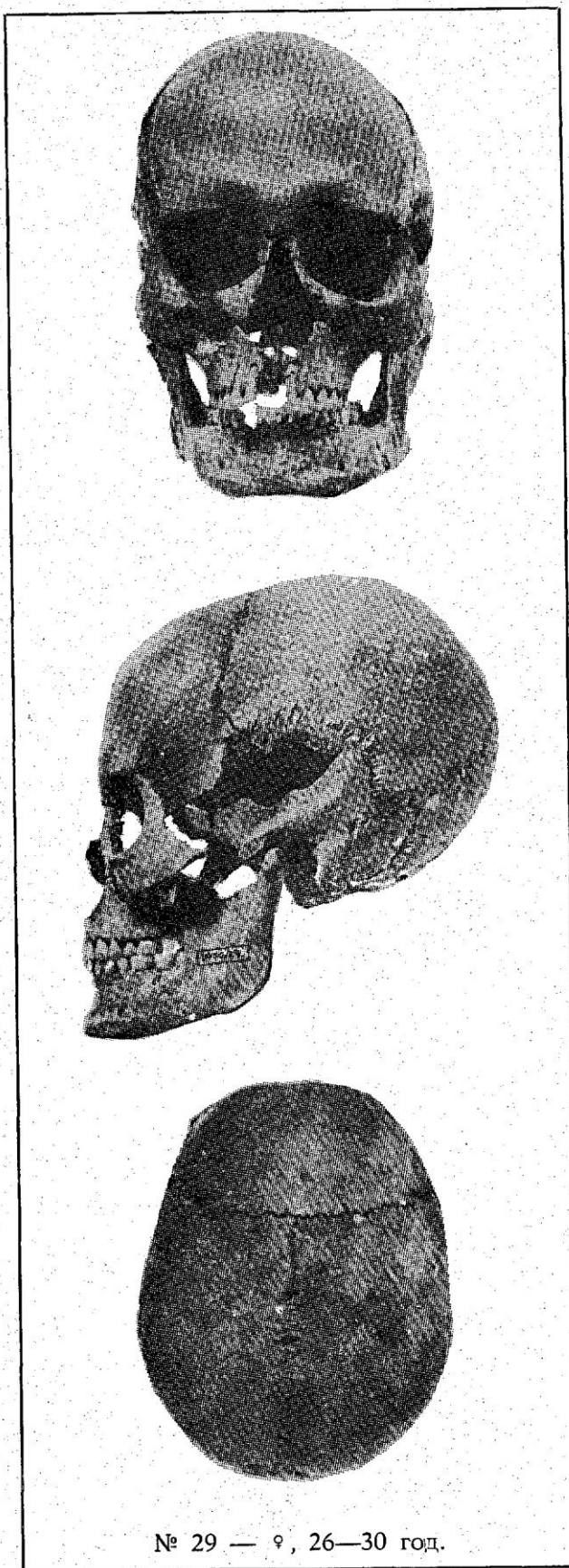
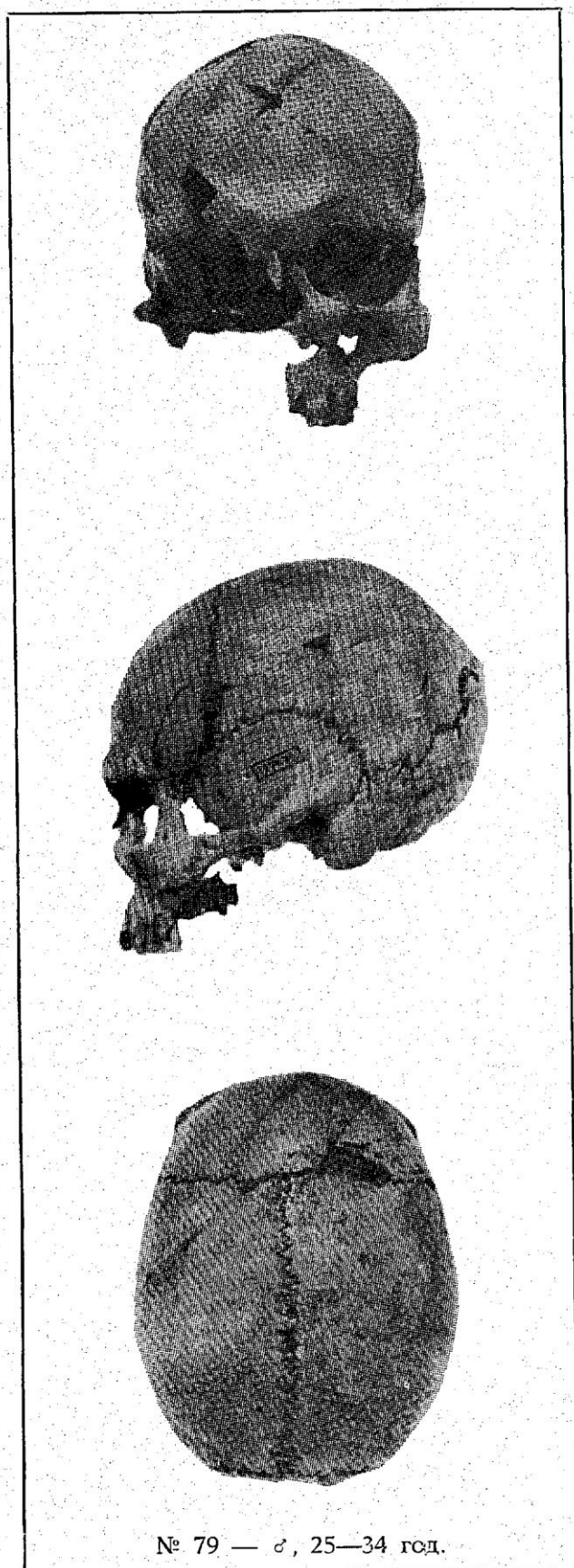

Table 184 Projections anthropologiques des crânes
représentatifs, mis au jour à Vlasac, type A1

Т. II ВЛАСАЦ — тип A_2

Табла II Антрополошке пројекције репрезентативних лобања са Власца A_2 -типа

Table II Projections anthropologiques des crânes représentatifs, mis au jour à Vlasac, type A_2

Даље је утврђено да су жене највише умирале између 30. и 34. године, док су мушкарци најчешће живели до 45—49 година.

Просечан мушки раст се кретао између 170 и 176 cm, а просечни женски између 158 и 163 cm.

Становници Власца боловали су од многих болести. Најбројније дијагнозе су: *osteoporosis*, скорбут, *osteomalacia*, периоститис, најразличитије форме артритиса, рахитиса, цервикалне спондилозе, уз разне врсте ломова костију (редовно је затечен статус *post fracturam*).

Врло хетерогену антрополошку схему J. Nemeskéri и L. Szatmáry су повезали са два горњопалеолитска антрополошка типа људи (означени А и В), од којих сваки има по два варијетета (А-1, А-2; В-1, В-2), уз један мешовити антрополошки тип означен као АВ (вид. таб. I—IV).

Горњопалеолитска варијанта А-1 одликује се следећим антрополошким карактеристикама: израженим робустицитетом лобање са мандибулом, такође робустним посткранијалним скелетом, са веома израженим хватиштима мишића. Раст је висок. Неурокраниум је на линији долихокраног и мезокраног. У латералној пројекцији лобање су елипсоидне и ниске, курвоокципиталне. Фацијални део лобање је лептомезопрозоп по свом типу, а доње лице је месенлептен типа. Орбите су правоугаоне и ме-зохипсиконхне. Носни отвор је мезо-камериног типа. На посткранијалном скелету клавикула је екстремно робуствна. Хумерус је такође робустан. Фемур је моћне грађе. Тибија је равна. Најтипичнији представници овог варијетета мезолитског Власца су мушка лобања број 78/а и женска лобања број 55 (таб. I).

Варијетету Власца А-1 најближа је Брно-Предмост раса старог европског становништва.

Горњопалеолитска варијанта А-2 разликује се од претходне у фацијалној равни, по ширем лицу и орбитама које више нагињу ка заобљеној форми. *Protuberantia mentalis* на мандибули је врло изражена. Најтипичнији представници овог варијетета су следеће лобање: број 6, 29, 47 и 82 (мушког пола), и број 17, 36, 38, 40 и 79 (женског пола).

Антрополошке карактеристике варијетета Власца А-2 најближе су кромањонској раси (таб. II).

Антрополошки тип В субпопулације Власца има две битне карактеристике. Прва је присуство мешовитих особина А-1 и А-2 варијетета, а друга карактеристика је сигнификантна тенденција грацилизације, односно наговештај микроеволутивног процеса. Варијетету В-1 припадају следеће лобање број 4/а, 34 и 74 (мушког пола), и број 2 и 32 (женског пола). По својим антрополошким карактеристикама одговарају кромањонском типу, али са наглашеном тенденцијом ка грацилизацији, више него што је то случај код кромањонског варијетета на Лепенском Виру (вид. таб. III).

Варијетету Власца В-2 припадају следеће лобање: број 14, 27, 9 и 69 (мушког пола), и број 37, 46, 77 и 80/а (женског пола). Ове лобање су у просеку мезокране, хипсикране, акрокране и аристенкефалне. Лице је лептомезопрозопно, а у целини је високо и уско. Орбите су прилично овалне. Носна дупља је уска. Мандибула је још увек снажна, широка и робуствна. Или, сажето, овај варијетет је заправо форма А-2 са израженим грацилним манифестацијама (вид. таб. IV).

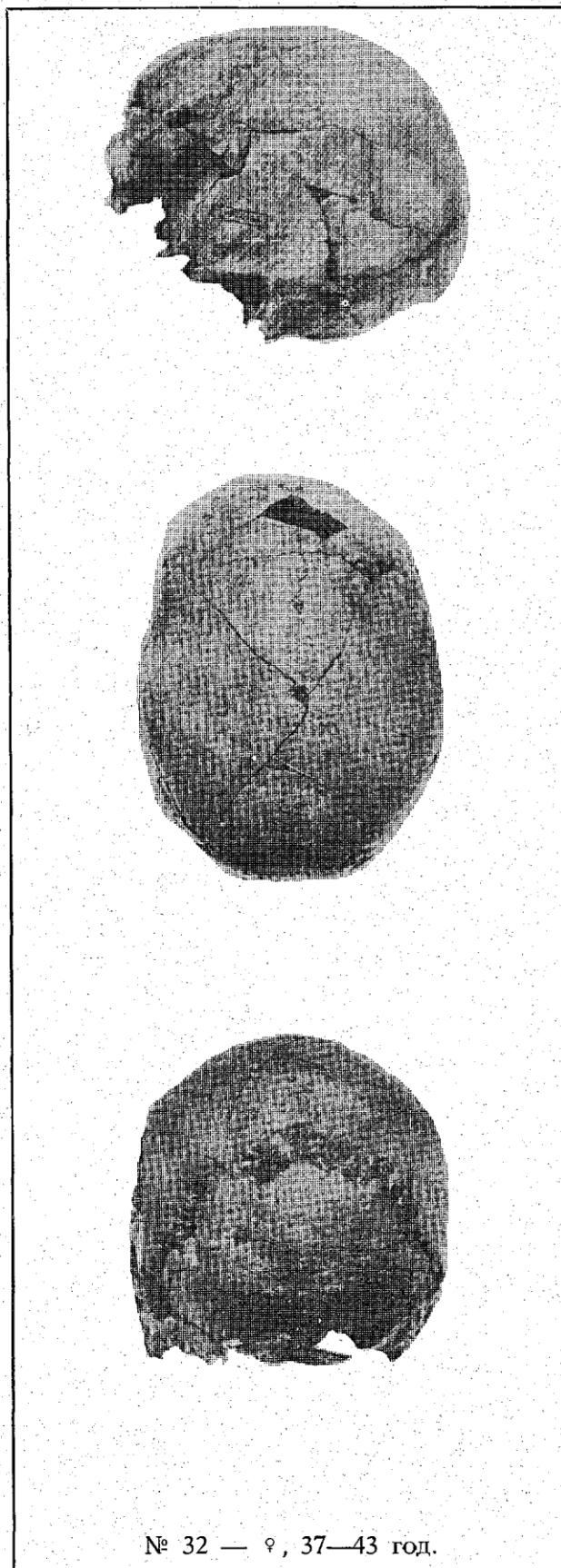
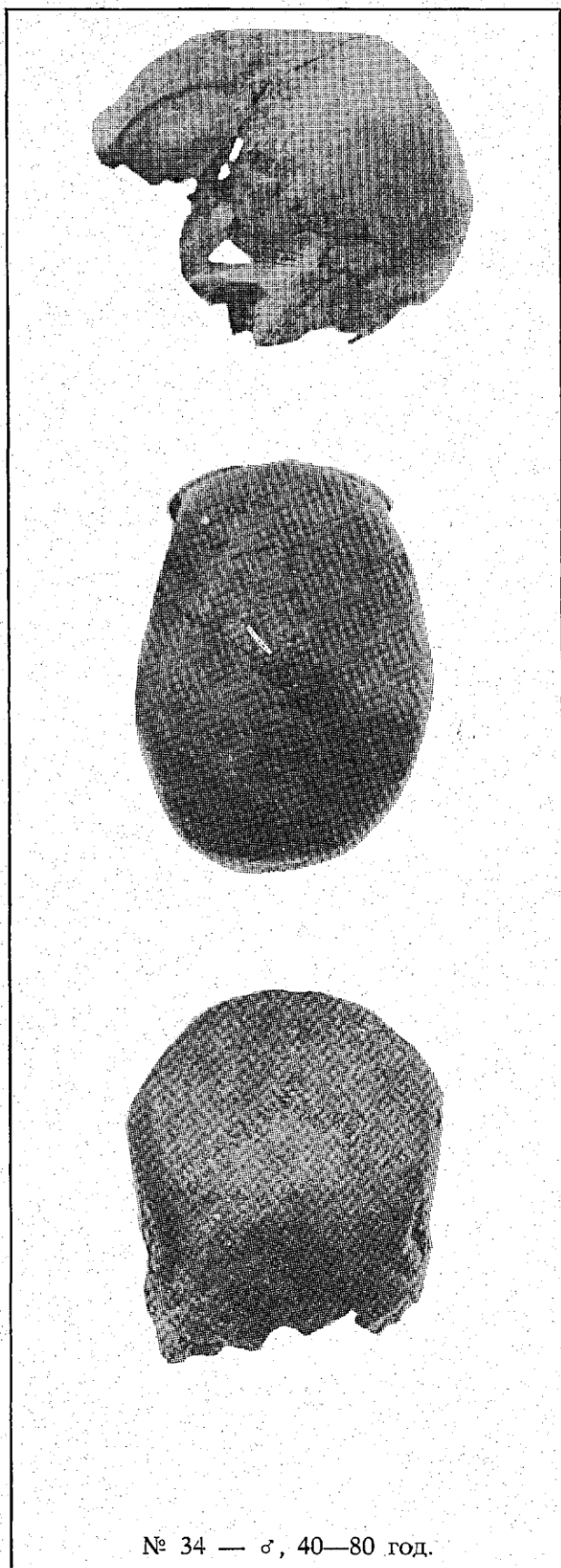
Мешовити антрополошки тип људи са мезолитског Власца означен као АВ је прелазна форма А и В типова у разним комбинацијама. Највише му одговарају мушке лобање број 31 и 43, као и женска лобања број 83. Карактерише га грацилни полни диморфизам (таб. V). Идентификација ове групе скелета као грацилног протомедитеранског антрополошког типа није сасвим поуздана.

Архаична и робуствна горњопалеолитска варијанта А-1, тј. преживели палеолитски тип, карактеристична је за најстарији период живота на Власцу, док је за млађи период доминантан кромањонски тип. Из њиховог прожимања резултирала је трећа варијанта, која повремено има одлике преживелог палеолитског или кромањонског типа.

Варијанта мезолитског стаповништва А-1 није нађена на Лепенском Виру. За најстарију фазу Протолепенски Вир и Лепенски Вир I везује се искључиво кромањонски тип са старијом и млађом варијантом, како је то интерпретирао мађарски антрополог J. Nemeskéri. На трећем налазишту са југословенске стране Дунава, на Падини, С. Живановић је констатовао доминацију кромањонског типа људи.

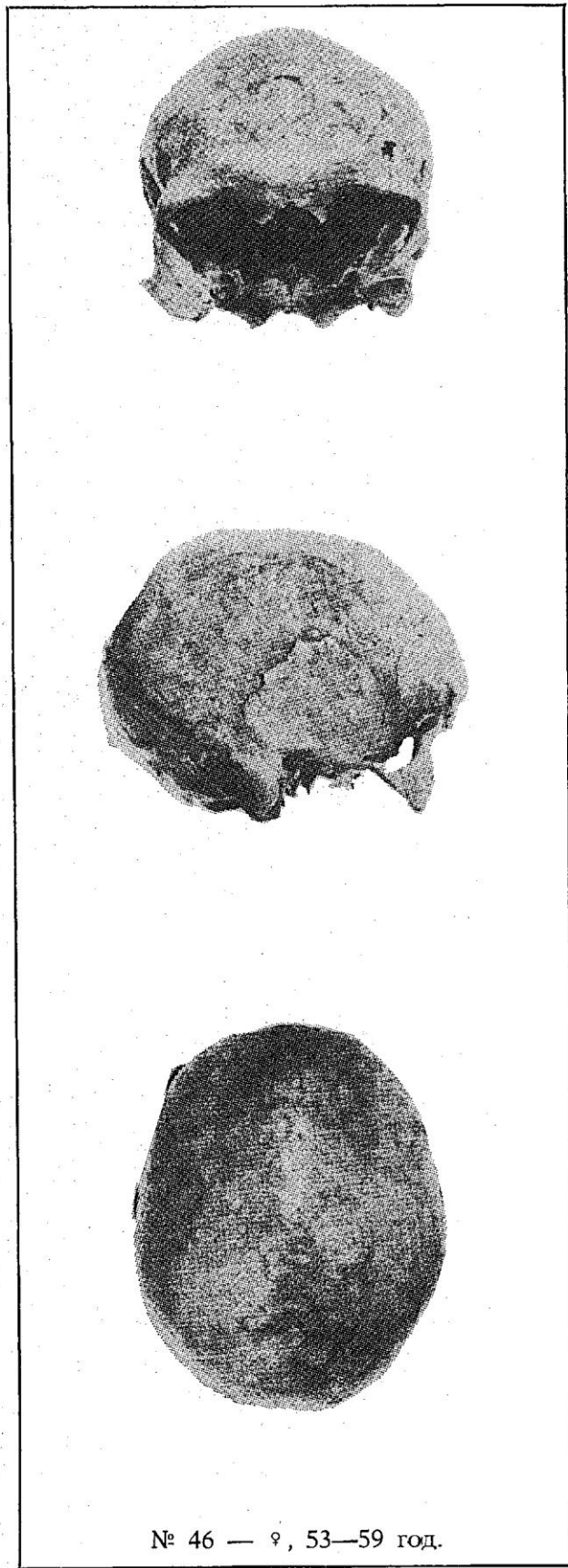
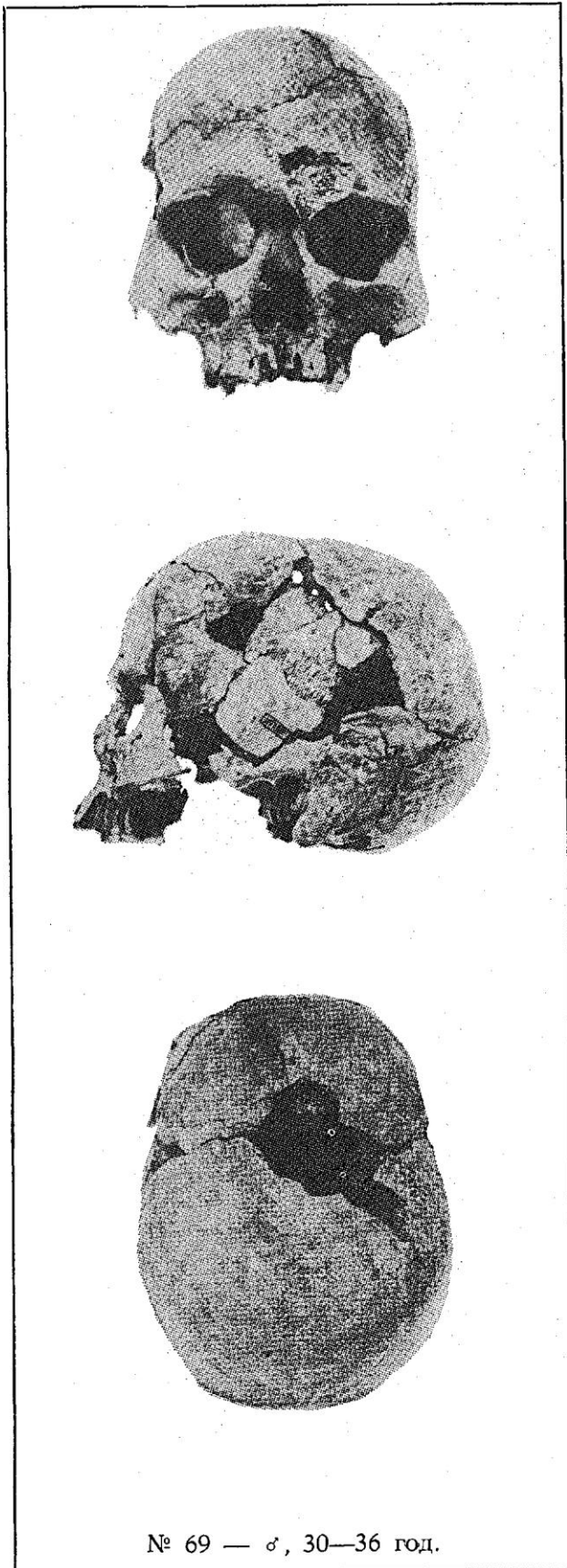
У смислу антрополошке реконструкције, J. Nemeskéri и L. Szatmáry сматрају да је архаични варијетет А-1 миграцијом дошао у први контакт са житељима Власца. Формација А-2 би онда била резултат интензивирања тог етничког контакта у оквиру ђердапске популације. У том контакту спону чини спољни изглед кромањонског типа етничке групе са Власца. Као последица одређеног стадијума етничког контакта антрополошког типа В резултирала је грацилизација, сматрају мађарски антрополози.

Лепенски Вир је откривен 1965. године, а археолошка ископавања су вршена сукцесивно до 1970. године. Лепенски Вир је, заправо, име великог вртлога Дунава, а археолошко налазиште је смештено у једној малој потковичастој ували испод стрмих падина брда Коршо, поред поменутог вртлога. Културна стратиграфија Лепенског Вира има три слоја. Култури Лепенског Вира припада стратум Протолепенски Вир, Лепенски Вир I и II, а неолитској старчевачкој култури одговара стратум Лепенски Вир III. Култура Лепенског Вира почиње око 6000. и траје до 4850. године, кад је сме-

Т. III ВЛАСАЦ — тип В₁

Табла III Антрополошке пројекције репрезентативних
лобања са Власца В₁-типа

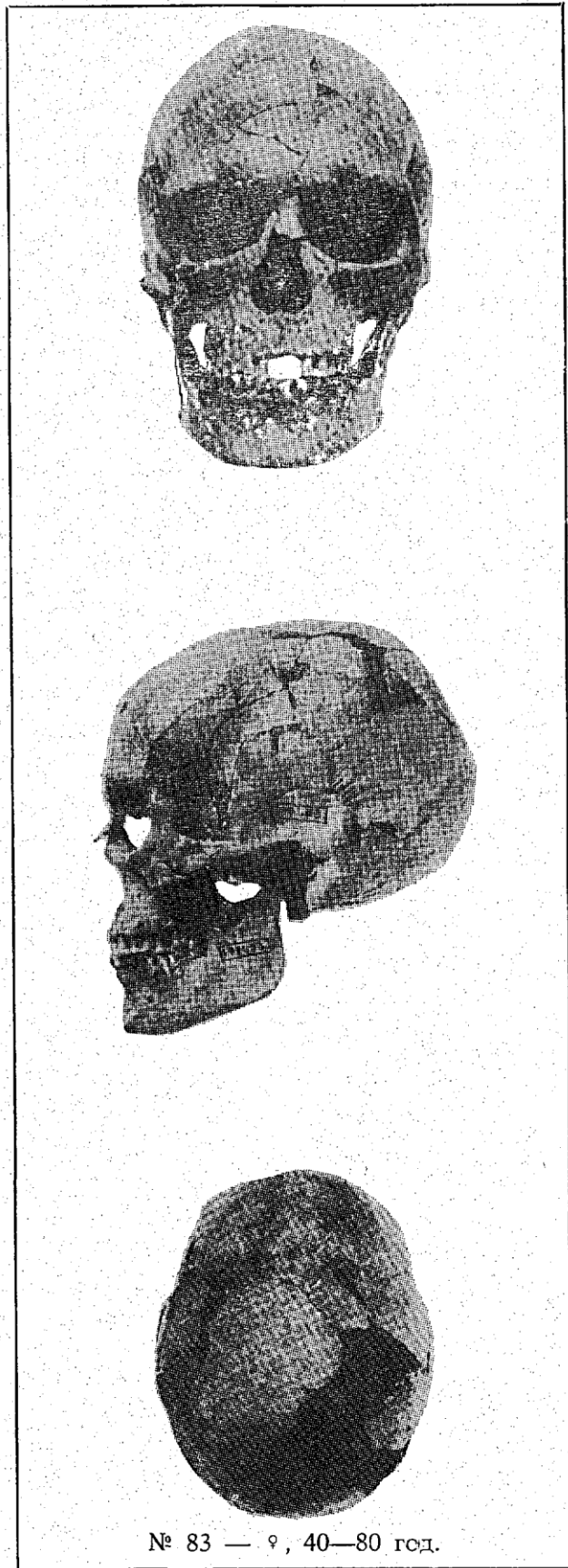
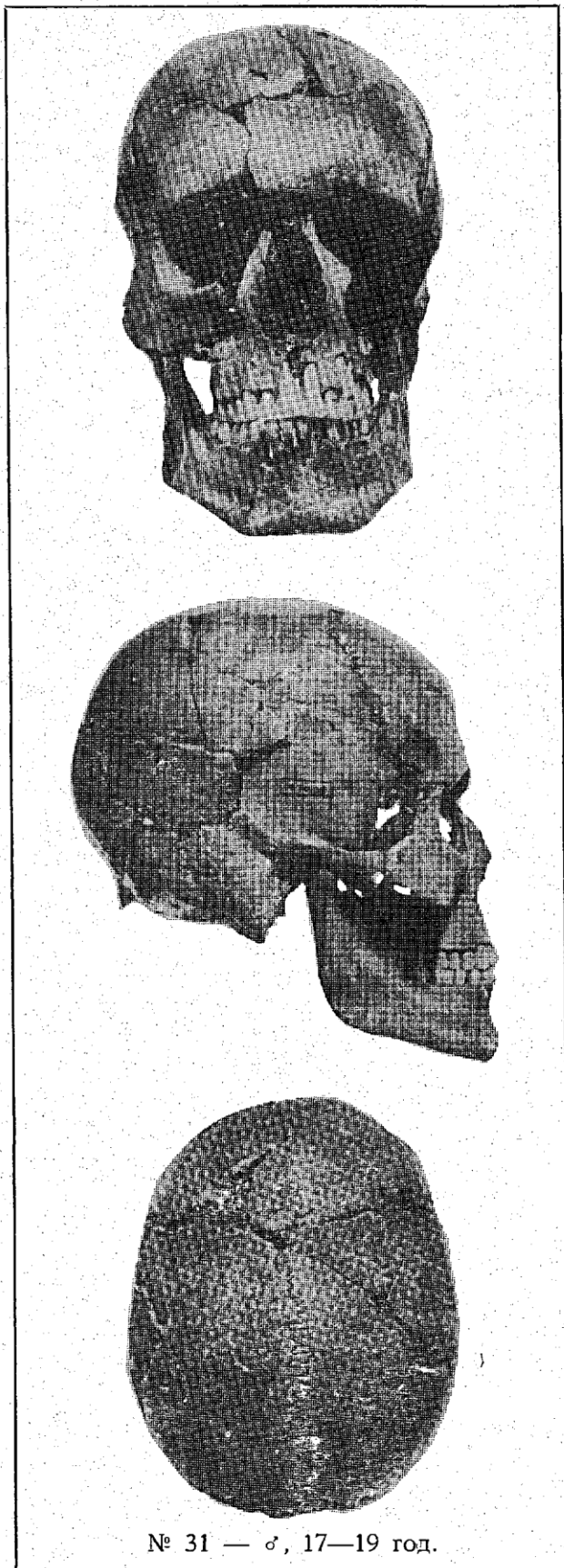
Table III Projections anthropologiques des crânes représentatifs, mis au
jour à Vlasac, type B₁

Т. IV ВЛАСАЦ — тип В₂

Табла IV Антрополошке пројекције репрезентативних лобања са Власца В-2-типа

Table IV Projections anthropologiques des crânes représentatifs, mis au jour à Vlasac, type B2

Т. V ВЛАСАЦ — тип АВ

Табла V Антрополошке пројекције репрезентативних лобања са Власца, типа АВ

Table V Projections anthropologiques des crânes représentatifs, mis au jour à Vlasac, type A B.

њује неолитска старчевачка култура, која траје до средине V миленијума старе ере (према наводима руководиоца ископавања Д. Срејовића).

Са Лепенског Вира потичу скелетни остаци 170 индивидуа из неколико праисторијских епоха. Прву антрополошку студију је дао J. Nemeskéri у тренутку када је било ископано 85 индивидуалних скелета.⁴ Од тог броја 14 при-пада деци у првим годинама живота (Инф. I и II), 3 су у младом добу, а 68 у зрелим годинама живота. У смислу поделе по поло-вима, 32 су мушкарци, 29 су жене, уз 7 скелета неидентификованог пола. Међутим, само 29 скелета је било могуће обухватити целовитом антрополошком анализом (јер су боље и потпуније очувани).

На основу археолошких и стратиграфских елемената, издвојене су две групе скелета. У групу А укључени су најстарији антрополошки налази (нпр. скелети број 7/1, 7/II, 45/6, 69), а у групу В укључени су налази из раног неолитског слоја (Лепенски Вир III старчевачка култура).

Карактеристике мушкарца групе А су дуге и врло дуге лобање, са средње широком или широком максималном ширином. Висина лобања је врло изражена. Чело варира између средње широког и широког. Лобањска грађа је изузетно масивна. У норма вертикалис лобање су сфероидног, елипсоидног или широког овоидног облика. У норма латералис профил је висок и разуђен. У окципиталном профилу је доминантан *torus occipitalis*, а типични облици су „широка кућа“ или „бомба“. Лице је врло широко или средње широко, паралело-пипедно. Доња вилица је масивна, широка и висока. *Ramus mandibulae* је широк, са веома набораним ангулусима. Посткранијални скелет се одликује чврстином, са нарочито израженим хватиштима мишића и лигамената на фемурима и хумерусима. Робустицитет клавикуле и ребара је такође изражен. Телесни раст се креће између 175 и 178 cm у просеку.

Женске лобање из ове групе карактерише (односи се само на једну лобању број 7/1) средња дужина и средња ширина, са из-раженом висином, Робустицитет глабеларне регије је знатно умеренији него код мушкараца ове групе мезолитског становништва Лепенског Вира. Доња вилица је знатно умереније грађе, итд. Робустицитет посткранијалног скелета прелази уобичајене полне разлике за жене, што је знатно отежало одређивање пола. Код ове жене је израчунат телесни раст од 163 cm.

Кранијални волумен код мушкараца се креће између 1400 и 1500 mm³, а код једине женске лобање износи између 1285 и 1358 mm³.

J. Nemeskéri опредељује групу А у кромањонски антрополошки тип, који је заступљен робустном варијантом (нпр. скелет 45/b) и грацилном варијантом становништва (нпр. скелет број 69). Сматра да је током 100—120 ge-

нерација робуствна варијанта становништва услед микроеволутивних промена постала грацилна, или да је метизација због прилива новог становништва довела до појаве грацилне варијанте. Изнео је претпоставку да је проблем генезе најстаријих житеља Лепенског Вира потребно тражити у групи старих Европ-љана која се развила из архетипа млађег па-леолита ка Oberkassel-варијанти кромањонског типа, тј. да мезолитско становништво Лепенског Вира представља робуствну Oberkassel-варијанту Cro-Magnon антрополошког типа млађег палеолита.

На овом месту треба у најкраћем цртама поменути да J. Nemeskéri скелете Б групе, из неолитских слојева, везује за медитерански антрополошки тип (са робуствним и грацилним варијететом).

Целокупну антрополошку анализу скелета са Лепенског Вира недавно је извршио аутор прилога. Видело се да се антрополошки типови мезолитских људи (Cro-Magnon тип и архаични познопалеолитски тип захваћен грацилизацијом) са неолитским периодом трансформишу у антрополошке типове којима су најближе медитеранске карактеристике (класични медитеранац, јако грацилни медитеранац, палеоме-дигитеранац, итд.). Аутор сматра да до грацилизације, као последице микроеволутивних промена, долази због измењених услова живота исхране на првом месту у неолитском периоду у односу на мезолит и позни палеолит. У мезолиту доминира печена, протеинима богата исхрана (месо/риба), да би у неолиту са проналаском грнчарије то била кувана, витаминима и минералима богата исхрана (житарице/млеко и млечни производи). То не значи да, рецимо, у протонеолиту није била делимично практикована ранија традиција лова и риболова, а исто тако је било коришћено и разно зрневље или кртоле у исхрани. Кроз приближно један миленијум од касног мезолита до краја неолита исхрана људи је у темељу измењена, тако да је на те промене у метаболизму морао реаговати и људски организам.⁵ Антропологија опажа последице тих промена првенствено на грађи скелета, који није више робустан (процес грацилизације је у пуном замаху), раст је нижи, животни век је продужен, здравствени профил побољшан, итд.

Падина је лоцирана код улаза у Горњу клисуру Ђердапа. Археолошка испитивања су вођена од 1968. до 1970. године. Културна стратиграфија праисторијског доба се дели на четири периода, означена симболима А, В, С и D. Период А припада позном мезолиту, период В раном неолиту са Старчево-Cris керамиком, период С припада позној неолитској фази са спорадичним налазима керамике групе Костолац и Cotofeni, а период D је паралелан раном гвозденом добу, према интерпретацији руководиоца ископавања Б. Јовановића.

Са Падине потичу скелетни остаци 37 индивидуа, које је антрополошки обрадио и публиковао С. Живановић.⁶ У целини посматрано, ова антрополошка серија је окарактерисана долихокранијом и хипердолихокранијом. Лице је широко или лептен типа, камекраних орбита, широког или лепториног носа и лептопрозопне форме горњег дела лица. Сунраорбитални лукови су јаке грађе, ређе осредње. Глабела има средњу величину. Фронтални тубери су мали. Окципитални торус је осредње развијен. *Protuberantia occipitalis externa* се не одваја од торуса. Мастоидни наставци су осредње развијени. Зигоматичне кости су средње величине и са малим наставцима. Знакова прогнатизма нема. Доња вилица је средње јачине, врло широка, са често усправним рамусом. Грацилизација се највише манифестује у гра-ђи посткранијалног скелета, с тим што је код женских скелета много израженија него код мушких. Запажа се много већа индивидуална варијабилност горњих екстремитета оба пола него што је то случај са доњим екстремитетима.

Телесни раст мушкараца кретао се између 163 и 185 cm, а женски је израчунат само у једном случају и износи 152 cm.

Од патолошких трагова констатоване су хроничне цисте на доњим вилицама, таложење остеофита на кичменим пршљеновима, рахитис, итд.

Налазиште *Хајдучка воденица*, као и претходна три са југословенске стране, лоцирано је уз саму обалу Дунава, између Великог и Малог казана Ђердапа. Ископавања су обављена између 1966. и 1969. године. За антрополошке налазе је утврђено да делом припадају култури Лепенског Вира, а делом старијем гвозденим добу, како износи руководилац ископавања Б. Јовановић.

Антрополошке налазе је 1974. године обрадио и публиковао С. Живановић.⁷ Из оба поменута периода потичу 34 слабо очувана скелета. За скелете број 7, 8, 13, 19, 20 и 20/а констатовао је да припадају ђердапској популационој групи.

Шест скелета са Хајдучке воденице, који су приписани ђердапској антрополошкој серији, извађени су у врло фрагментованом стању, тако да није могла бити изведена ниједна од важнијих антрополошких мера, изузимајући обиме и пречнике појединих дугих костију. Заједничке карактеристике ових скелета су изражена хватишта мишића и у целини масивна грађа посткранијалног скелета. На лобањама су уочени јаки мастоидни наставци. Доње вилице су робустне, са израженим брадним испупчењем, итд.

Потребно је још допунити да су скелети са Хајдучке воденице, приписани ђердапској серији, били високи између 161 и 174 cm (мушкарци). Четири индивидуе су приписане мушком полу, једна женском, а код једне није

било довољно очуваних елемената за одређивање полне припадности.

Мезолитски/преднеолитски становници Хајдучке воденице, према добијеним резултатима, живели су највише до узраста матурус. На њиховим костима су присутне реуматичне промене. Гривне површине зуба су јако абрадиране. Нађени су знаци парадонтопатије, али без присуства зубног каријеса.

*

Антрополошки материјал са аналогних налазишта на румунској страни Дунава (*Cuina Turcului, Veterani, Icoana, Разврата, Ostrvul Banului, Schela Cladovei*) је сасвим малобројан. Са налазишта *Schela Cladovei* потичу остаци двадесетак индивидуа, а из *Icoane* и *Разврате* су познати појединачни гробови. Са нешто старијих румунских налазишта *Cuina Turcului* и *Veterani* уз досад најстаријег претка Ђердапа откривеног у пећини *Climente II*, како наводи румунски археолог V. Boroneant сви скелетни остаци показују антрополошке карактеристике оберкаселског варијетета велике кромањонске расе.⁸ Треба напоменути да детаљна антрополошка публикација о овим налазима још није угледала светлост дана.

*

Поменута налазишта с обе стране Дунава ископавана су између 1965. и 1970. године у оквиру пројекта Ђердап I, а због угрожености терена градњом прве хидроелектране. Потом је низводно уследила градња и друге електране, тако да је дошло до још једне истраживачке кампање у оквиру пројекта Ђердап II, који је реализован између 1980. и 1984. године.

У четири налазишта са југословенске стране Дунава нађени су скелетни остаци људи мезолитске/протонеолитске и неолитске припадности. У односу на раније ископане скелетне серије у области Ђердапа, ова налазишта су знатно оскуднија остеолошким материјалом.⁹

4 J. Nemeskényi: *Становништво Лепенског Вира*, у: Д. Срејовић: *Лепенски Вир*, Српска књижевна задруга, Београд 1969.

5 Ž. Mikić: *Die anthropologische Funde vom Eiser-nen Tor als Neolithisationsmodel, Berytus* — The American University of Beirut, 36, Bairut 1988, 45—52.

6 S. Živanović: *A note on the anthropological characteristics of the Padina Population*, *Zeitschrift für Morph. Anthropologie*, 66—2 (Stuttgart 1975).

7 С. Живановић: *Остаци људских скелета из пра-историјског налазишта на Хајдучкој воденици*, *Старинар*, н. с. XXVI (Београд 1975).

8 V. Boroneant: *Découverte d'objets d'art épipa-léolithiques dans la zone des Portes de Fer du Danube*, *Rivista di scienze preistoriche*, 24/2 (1969) 283—298.

9 Ž. Mikić: *Lepenski Vir und das Neolithisations-problem in der Anthropologie*, Symposium — *Vinča and its World: The Danubian Region from 6000 to 3000 B. C.*, Belgrade 1988, Serbian Academy of Sciences and Art — Centre for Archaeological Research, Faculty of Philosophy, Belgrade 1990, 61—63.

На налазишту *Кула код Михајловца* откривено је пет мезолитских индивидуалних гробова, у оквиру насеља. Њихова антрополошка обрада је још у току, али је очигледно да по својим антропоморфолошким карактеристикама одговарају архаичним типовима велике ђердапске позномезолитске популације.

Налазиште *Велесница* је дало девет индивидуалних скелета који такође одговарају ђердапској популацији, али, због слаб очуваности, антрополошке мере ових скелета су сасвим оскудне.

Налазиште *Ајмана* је обелоданило 17 скелета у једној кружној гробници. Сви скелети су затечени у згрченом положају. Што се тиче њихове антрополошке припадности, велика већина одговара по својим карактеристикама грацилном медитеранском типу, уз једну брахикрану лобању.

На *Ушћу Каменичког потока* откривена су два хронолошки синхрона старчевачка згрченца. Аутор је за први констатовао да припада мушкарцу старом до 40 година живота. Његова лобања има вредност церебралног индекса на граници мезокраније и брахикраније, са ненаглашеним телесним растом, итд., тако да је сврстан у типичне грацилне медитеранце.

Што се тиче другог скелета, његови остаци су толико фрагментовани да се могло констатовати само да одговара одраслој индивидуи са завршеним морфолошким развојем коштаног ткива, без јасних знакова о полној припадности.

Култура Лепенског Вира сасвим кратко речено култура је раног холоцена, откривена 1965. године на епонимном налазишту Лепенски Вир. Потом је уследило откриће још неколико налазишта раног холцена и позног глацијала с обе стране Дунава, да би са открићем Власца био добијен кључ за разумевање ове културе у целини.

Култура Лепенског Вира је специфична по свом карактеру. Задржала је у свом садржају елементе типичне за мезолит, али исто тако укључује и елементе неолитског периода који јој следи. Њену аутономност потврђују и антрополошки резултати. Тако је, конкретно на Власцу, утврђено да се његова популација састојала из два базична антрополошка типа. То је надживели палеолитски и кромањонски

тип људи. Током времена, услед микроеволутивних промена, појављују се и два мешовита типа, тј. базични типови испољавају елементе процеса грацилизације и по својим морфолошким карактеристикама приближавају се грацилном медитеранском типу људи.¹⁰

Мада бораве у сталним насељима, са кућама специфичне архитектуре, популационе групе културе Лепенског Вира у области Ђердапа живе у изолованости. Баш због тога су врло дуго сачувале свој првобитни антрополошки изглед. Антрополошки остаци са старијих локалитета, као што су *Cuina Turcului* и *Veterani*, истих су одлика. Треба поновити и да најстарији пронађени покојник Ђердапа чији су антрополошки остаци откривени у палеолитским стратумима пећине *Climente II* оказује карактеристике оберкаселске варијанте кромањонског типа људи.¹¹

Антрополошки, као и археолошки, налази показују популационо-културни континуитет на подручју Ђердапа, почев од финалног палеолита, преко мезолита, па све до периода стабилизације неолитске старчевачке културе. У целини посматрано, ово раздобље од око пет миленијума има две посебне културе: Културу типа *Cuina Turcului* и културу Лепенског Вира, с тим што је констатовано и једно прелазно раздобље између њих. Култура Лепенског Вира је стицајем околности потпуније истражена и научно документована, а што се њеног антрополошког садржаја тиче, од изузетне је важности. Без обзира што типичне некрополе, у класичном смислу речи, нису пронађене, а скелетни остаци увек откривени у оквиру насеља, било да се ради о инхумираним или спаљеним покојницима (на Власцу их је равно десет констатовано), могао се идентификовати и дефинисати процес неолитизације на антрополошком плану. Утврђено је да он у свом примарном садржају није резултат миграција, како се доскора мислило, него, насупрот резултат континуираног аутохтоног развоја.¹²

¹⁰ D. Srejović: *Lepenski Vir — Menschenbilder einer fruher europ'discher Kultur*, Romisch-Germanisches Museum, Mainz 1981.

¹¹ V. Boroneant: *La période épipaléolithique sur la rive roumaine des Portes de Fer du Danube*, Prehistorische Zeitschrift 45/1 (1970) 1—25.

¹² Ж. Микић: *Подунавље, Украјина, Крим — „плодни полумесеџ Еероне“*, Етноантрополошки проблеми, 5 (Београд 1989) 79—85.

Population mésolithique dans le bassin danubien du point de vue de l'anthropologie

ŽIVKO MIKIĆ

Sur le territoire s'étendant le long du Djerdap, deux amples projets de recherche scientifique ont été mis en oeuvre entre 1965 et 1970 (Djerdap I) et entre 1980 et 1984 (Djerdap II). Ces projets multidisciplinaires comprenaient, parmi les autres sciences, l'anthropologie aussi. Les fouilles effectuées dans de nombreux sites archéologiques ont permis de mettre au jour, en plus des éléments de la culture matérielle, les restes anthropologiques remontant aux différentes périodes du passé de l'humanité. La population qui présente une nette continuité bioanthropologique allant du bas paléolithique au haut néolithique est certainement celle qui est la plus intéressante et qui, du point de vue chronologique, est la plus ancienne dans la zone en question. Les restes de cette population sont constitués de près de 400 squelettes, mis au jour sur les deux rives du Danube, le matériel anthropologique découvert dans les sites roumains étant très peu nombreux.

La principale caractéristique bioanthropologique de la population mésolithique du Djerdap réside, en plus d'une longue continuité, dans un mode

de vie spécifique en isolat et dans des niches microécologiques de chacun des groupes de population. C'est ce qui a entraîné sans doute de petits changements évolutifs, tout d'abord celui d'une gracilité croissante et, ce qui est incontestable, une brachycéphalisation progressive.

Le changement de base économique qui caractérise le début du néolithique a causé des changements dans l'alimentation, auxquels l'organisme humain a dû réagir d'une certaine manière. En effet, l'auteur du présent texte considère qu'avec l'abandon de l'alimentation caractéristique du bas paléolithique et du mésolithique (viande et poissons rôtis), alimentation riche en protéines, à laquelle, grâce à la découverte de la poterie au néolithique, vinrent se substituer les aliments ouits, riches en minéraux et vitamines, l'organisme des hommes de la période néolithique dut subir des changements, dont l'anthropologie suit les conséquences sur les restes des squelettes. Il s'agit surtout des effets produits par les processus qui se manifestaient par une gracilité croissante et par la brachycéphalisation de la population du néolithique.